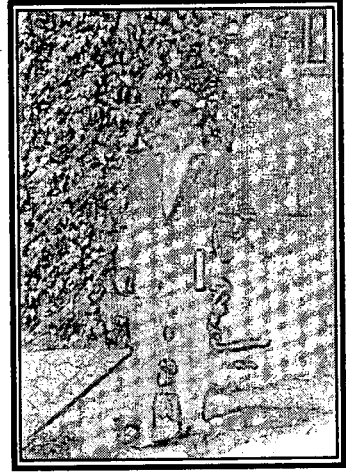

Osmanlı Tarihine Katkıda Bulunanlar

AYDIN SAYILI

Dr. Ayten AYDIN*

1913 yılında İstanbul'da doğan Aydın Sayılı, ilk ve orta öğreniminin bir kısmını İstanbul'da, bir kısmını da Ankara'da tamamladıktan sonra, Milli Eğitim Bakanlığı'nın açtığı sınava katılmış ve başarılı olunca, yüksek öğrenim görmek üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne gönderilmiştir. Üniversite eğitimi, dünyanın seçkin bilim kurumlarından birisi olan Harvard Üniversitesi'nde, bilim tarihini bağımsız bir akademik disiplin haline getiren ünlü bilim tarihçisi George Sarton'un danışmanlığında planlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, Sayılı yatacay ihtisas alanı olarak İslâm Dünyası ve düşey ihtisas alanı olarak da fizik tarihi konularında çalışmış ve 1942 yılında doktorasını tamamlamıştır. Bu anlaşıldığı kadarıyla Dünya'da ilk bilim tarihi doktora derecesidir.

Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı

Sayılı, 1943'te Türkiye'ye dönmüş ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde ilmi yardımcı olarak akademik kariyerine başlamıştır. Yaklaşık üç yıl sonra, Fakülte, Ankara Üniversitesi'ne bağlan-

---

* Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bilim Tarihi Anabilim Dalı.

miş ve Sayılı, 1946'da bu fakültede doçent, 1952'de profesör ve 1958'de ordinaryüs profesör olmuştur.

1955 yılında, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde, resmen bağımsız bir bilim tarihi kürsüsü kurulmuştur. Bu kürsü, Dünya'da kurulan ilk bilim tarihi kürsülerinden biridir. Kuruluşundan, emekliye ayrıldığı 1983 yılına kadar bu kürsünün başkanlığını yürütmüş olan Sayılı, aynı zamanda 1974'ten itibaren idarî bir birim olarak kurulmuş olan Felsefe Bölümü'nün de başkanlığını üstlenmiştir.

1983 yılında emekliye ayrılan Sayılı, aynı yılın Ekim ayından itibaren Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun bağlı olan Atatürk Kültür Merkezi'nin başkanlığına getirilmiş ve bu görevini, 1993 yılının Eylül ayına kadar aralıksız sürdürmüştür. Bu görevi sırasında, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bilim Tarihi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans ve doktora derslerini vermeyi sürdüren Sayılı 15.10.1993 tarihinde vefat etmiştir.

Aydın Sayılı İngilizce, Fransızca, Almanca, Farsça ve Arapça biliyordu.

Türk Bilim Tarihi çalışmalarını başlatan ve bu alanda Prof. Dr. Sevim Tekeli, Prof. Dr. Esin Kahya, Doç. Dr. Şahabettin Demirel, Prof. Dr. Melek Dosay-Gökdoğan, Doç. Dr. Remzi Demir, Doç. Dr. Hüseyin Gazi Topdemir, Doç. Dr. Yavuz Unat'ın yetişmesinde büyük emeği olan sayın hocamızı, ölümünün onuncu yılında saygı ve rahmetle anıyoruz.

Aydın Sayılı'nın Bilimsel Çalışmaları

Kitaplar

Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir, Ankara 1948.

Ebû Nasri'l-Fârâbî'nin Halâ Üzerine Makalesi, Fârâbî's Article on Vacuum, (Necati Lugal ile birlikte), Ankara 1951.

The Observatory in Islam, Ankara 1960.

Uluğ Bey ve Semerkand'daki İlim Faaliyeti Hakkında Gıyâsüddin-i Kâşî'nin Mektubu, Ankara 1960.

Abdülhamîd İbn-i Türk'ün Katışık Denklemlerde Mantuki Zarûretler Adlı Yazısı ve Zamanın Cebri, Ankara 1962.

Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp, Ankara 1966.

Copernicus and His Monumental Work, Ankara 1973.

Beyrûnî'ye Armağan, Ankara 1974.

Türkler ve Bilim, İstanbul 1976.

Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe, Ankara 1978.

İbn-i Sînâ Doğumunun Bininci Yılı Armağanı, Ankara 1984.

Makaleler

"Turkish Medicine", *Isis*, Cilt 26, 1937, s. 403-414.

"The Aristotelian Explanation of the Rainbow", *Isis*, Cilt 30, 1939, s. 65-83.

"Was Ibn Sînâ an Iranian or a Turk?", *Isis*, Cilt 31, 1939, s. 8-24.

"Turks in the Middle East Before the Seljuqs", *Journal of the American Oriental Society*, (R.N. Frye ile birlikte), Cilt 63, 1943, s. 194-207

"Turks in Khûrasan and Transoxania at the Time of the Arab Conquest", *Muslim World*, Cilt 35, 1945, s. 308-315.

"İş Hareketlerinin İncelenmesi", *Çalışma*, Yıl 1, Sayı 7, 1946, s. 12-13.

"Selçuklular'dan Evvel Orta Şark'ta Türkler", *Bellekten*, (N.R. Frye ile birlikte), Cilt 10, 1946, s. 97-131

"Gâzan Han Rasathanesi", *Bellekten*, Cilt 10, 1946, s. 625-640.

"Al-Qarafi and His Explanation of the Rainbow", *Isis*, Cilt 32, 1947, s. 16-26.

"Türk Tarih Kurumu Adına Kırşehir'de Cacabey Medresesinde Yapılan Araştırmanın İlk Kısa Raporu," *Bellekten*, (W. Ruben ile birlikte), Cilt 11. 1947, s. 673-691.

- "Higher Education in Medieval Islam", *Ankara Üniversitesi Yıllığı*, Cilt 1, 1948, s. 30-71.
- "Vâcidiye Medresesi, Kütahya'da Bir Ortaçağ Rasathanesi," *Belle-ten*, Cilt 12, 1948, s. 655-657.
- "Bir Kütahya Hastahanesi", *Belleten*, Cilt 12, 1948, s. 679-682.
- "Rasathane Konusu İle İlgili Olarak Tire'de Kısa Bir Araştırma", *Belleten*, Cilt 12, 1948, s.683-689.
- "Bîrûnî", *Belleten*, Cilt 13, 1948, s. 53-89.
- "Goethe'nin İlim Cephesi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, 1949, s. 55-67.
- "Fârâbî ve İlim", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, 1950, s. 437-440.
- "Fârâbî ve Tefekkür Tarihindeki Yeri", *Belleten*, Cilt 15, 1951, s. 1-64.
- "Fârâbî'nin Simyânın Lüzumu Hakkındaki Risâlesi", *Belleten*, Cilt 15, 1951, s. 61-80.
- "Fârâbî'nin Tabiat İlminin Kökleri Hakkında Yüksek Makaleler Kitabı", *Belleten*, (Necati Lugal ile birlikte), Cilt 15, 1951, s. 81-122.
- "Fârâbî'nin Halâ Hakkındaki Risâlesi", *Belleten*, Cilt 15, 1951, s. 123-174.
- "The Observation Well", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 11, 1953, s. 146-159.
- "Reviş-i İlmî-i Ebû Alî Sînâ", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, 1954, s. 145-152.
- "Habeş el-Hâsib'in "El-Dimişkî" Adıyla Mârûf Zîc'inin Mukadde-mesi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, 1955, s. 133-151.
- "Khâce Nasîr-i Tûsî ve Rasathane-i Merâgha, Yâdnâme-i Khâce Nasîr-i Tûsî", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, 1956, s. 1-13.

- "Hâzinî'nin Rasat Âletleri Üzerine Risâlesi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, 1956, s. 15-19.
- "Alâuddin Mansûr'un İstanbul Rasathanesi Hakkındaki Şiirleri", *Belleten*, Cilt 20, 1956, s. 411-484.
- "Kûhî'nin Sınırlı Zamanda Sonsuz Hareket Hakkındaki Yazısı", *Belleten*, Cilt 21, 1957, s. 489-495.
- "Islam and the Rise of Seventeenth Century Science", *Belleten*, Cilt 22, 1958, s. 353-368.
- "Tycho Brahe Sistemi Hakkında XVII. Asır Başlarına Ait Farsça Bir Yazma", *Anatolia*, Cilt 3, 1958, s. 79-87.
- "Sâbit İbn Kurra'nın Pitagor Teoremini Tamîmi", *Belleten*, Cilt 22, 1958, s. 527-549.
- "Thâbit İbn Qurra's Generalization of the Pythagorian Theorem", *Isis*, Cilt 51, 1960, s. 35-37.
- "Kâsiyun Rasathanesi Hakkında Bazı Bilgiler", *Beşinci Türk Tarih Kongresi Tebliğleri*, Ankara 1960, s. 252-257.
- "Üçüncü Murad'ın İstanbul Rasathanesindeki Mücessem Yer Küresi ve Avrupa ile Kültürel Temaslar", *Belleten*, Cilt 25, 1961, s. 397-445.
- "Ordinaryüs Profesör Muzaffer Şenyürek (1915-1961)", *Belleten*, -Cilt 26, 1962, s. 181-200.
- "Ebû Sehl el-Kûhî'nin Bir Açığı Üç Eşit Kısmı Bölme Problemi İçin Bulduğu Çözüm", *Belleten*, Cilt 26, 1962, s. 693-700.
- "Rasadhane", *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 9, 1963, s. 627-632.
- "Ortaçağ İslâm Dünyası'nda İlmî Çalışma Temposunun Ağırlaşmasının Bazı Temel Sebepleri (Avrupa ile Mukayese)", *Araştırma*, Cilt 1, 1963, s. 5-71.
- "Abdülhamîd İbn Vâsi İbn Türk'ün Cebir Konusundaki Bir Yazısı", *Altıncı Türk Tarih Kongresi Tebliğleri*, 1965, s. 95-100.

- "Gondeshapur", *Encyclopaedia of Islam*, İkinci Baskı, Cilt 2, Leiden 1965, s. 1119-1120.
- "Bir Cacabey Medresesi Kitâbesi", *Bellekten*, Cilt 29, 1965, s. 71.
- "Gülşehri'nin "Leylek ile Bülbül Hikayesi" Adlı Manzumesi", *Necatî Lûgal Armağanı*, Ankara 1968, s. 537-554.
- "İslâm Dünyası'nda Rasathane", *Ordinaryüs Profesör Dr. A.Süheyl Ünver'in İstanbul Rasathanesi Adlı Kitabına Giriş*, Ankara 1969, s. 11-15.
- "Bizde Tıp Öğretimi Üzerine", *Bellekten*, Cilt 35, Ankara 1971, s. 229-234.
- "Gâzan Han Türbesi Hakkında Bir Manzûme", *İran Şehinşahlığının 2500'üncü Kuruluş Yıldönümü Armağanı*, İstanbul 1971, s. 383-398.
- "Selimiye Camii Hakkında Bir Manzûme", *İran Şehinşahlığının 2500'üncü Kuruluş Yıldönümü Armağanı*, İstanbul 1971, s. 399-412.
- "Turkish Contributions to and Reform in Higher Education and Hüseyin Rıfki and His Work in Geometry", *Ankara Üniversitesi Yıllığı*, Cilt 12, 1972, s. 89-98.
- "Bilimsel Çalışmada Türk-İslâm İşbirliği", *İran 2500 Yaşında*, Ankara 1972, s. 59-63.
- "Bir İlim Adamımızın Adı Hakkında", *Yedinci Türk Tarih Kongresi Tebliğleri*, Ankara 1973, s. 547-553.
- "Kopernik ve Anıtsal Yapıtı", *Nikola Kopernik, 1473-1973*, Ankara 1973, s. 27-131.
- "Doğumunun 1000'inci Yılında Beyrûnî", *Beyrûnî'ye Armağan*, Ankara 1974, s. 1-40.
- "Beyrûnî ve Bilim Tarihi", *Beyrûnî'ye Armağan*, Ankara 1974, s. 67-81.
- "Ebû Nasr Mansûr'un Sinüs Kanununun Tanıtı Üzerine Beyrûnî'nin Mektubu", *Beyrûnî'ye Armağan*, Ankara 1974, s. 169-207.

- "A Short Tract of Al-Fârâbî on Poetry and Rythm", *Proceedings of the Fourteenth International Congress of the History of Science*, Tokyo ve Kyoto 1974, Cilt 3, s. 347-350.
- "Ulugh Bey", *Encyclopédie Biographique des Savants et des Inventeurs*, Milano 1976.
- "Hümanist Düşünce ve Bilim", *Klâsik Düşünce ve Türkiye Sempozyumu II*, Ankara 1977, s. 20-40.
- "Önsöz", *Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*, Ankara 1978, s. VII-XVI.
- "Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe", *Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*, Ankara 1978, s. 325-599.
- "Beyrûnî and the History of Science", *Proceedings of the International Congress on Al-Berûnî*, Karachi 1979, s. 706-712.
- "Atatürk ve Bilim", *Araştırma*, Cilt 11, 1979, s. 13-17.
- "Turkish Contributions to Scientific Work in Islam", *Belleten*, Cilt 43, 1979, s. 715-737.
- "Astronomy Yesterday and Today", *Araştırma*, Cilt 11, 1979, s. 5-11.
- "The Importance of the Turkish-Islamic World in the History of the Observatory", *Araştırma*, Cilt 11, 1979, s. 19-28.
- "The Emergence of the Prototype of the Modern Hospital in Medieval Islam", *Belleten*, Cilt 44, 1980, s. 279-286.
- "Atatürk, Bilim ve Üniversite", *Belleten*, Cilt 45, 1981, s. 27-42.
- "Certain Aspects of Medical Instruction in Medieval Islam and its Influence on Europe", *Belleten*, Cilt 45, 1981, s. 9-21.
- "Science and Technology in the Turkish Movement of Westernization", *Türk-İslâm Bilim ve Teknoloji Birinci Uluslararası Kongresi Tebliğleri*, Cilt 5, s. 57-69.

- "The Nationality of the Ephtalites", *Bellesten*, Cilt 46, 1982, s. 17-23.
- "James Chadwick ve Nötronun Keşfi", *Fizik Mühendisliği*, Cilt 3, Sayı 25-26, 1982, s. 5-29.
- "Atatürk ve Bilim", *Bilim ve Teknik*, Cilt 15, Sayı 180, 1982, s. 1-3.
- "Eski Uygarlıkları Uzaylılara Bağlamak Saçma", *Bilim Dergisi*, Yıl 2, Sayı 1, 1983, s. 50-70.
- "Uzun Yılların Ardından İbn Sînâ", *Uluslararası İbn-i Sînâ Sempozyumu Bildirileri*, 17-20 Ağustos 1983, s. 19-26.
- "Atatürk ve Bilim", *Atatürk'ün Prensiplerinin Işığı Altında Türk Eğitim Sistemi Bilimsel Konferansı*, Ankara 1983, s. 1-10.
- "Dinamik Alanında İbn-i Sînâ'nın Buridan'a Etkisi", *Uluslar Arası İbn-i Sînâ Sempozyumu Bildirileri*, 1983, s. 273-277.
- "Bilim, Kültür ve Uygarlık Açısından Tarihimiz", *Türk Bilim Politikası*, Ankara 1983, s. 7-24.
- "Sarton ve Bilim Tarihi", *Bellesten*, Cilt 47, 1983, s. 499-525.
- "A Possible Influence, in the Field of Physiological Optics, of Ibn Sînâ of Ibn al Haytham", *Bellesten*, Cilt 47, 1983, s. 665-675.
- "İbn-i Sînâ ve Bin Yıllık Yaşantının Dile Getirdikleri", *İbn-i Sînâ Doğumunun Bininci Yılı Armağanı*, 1984, s. 1-11.
- "İbn-i Sînâ'da Astronomi ve Astroloji", *İbn-i Sînâ Doğumunun Bininci Yılı Armağanı*, 1984, s. 161-201.
- "İbn-i Sînâ'da Işık, Görme ve Gökkuşuğu", *İbn-i Sînâ Doğumunun Bininci Yılı Armağanı*, 1984, s. 203-241.
- "İbn-i Sînâ ve Buridan'ın Mermi Yolu Hareketi'nin Dinamiği Üzerine", *İbn-i Sînâ Doğumunun Bininci Yılı Armağanı*, 1984, s. 141-160.
- "Bilim Tarihi Perspektivi İçinde Bilgi ve Bilim", *Bilim Kavramı Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1984, s. 5-24.

- "Batılılaşma Hareketimizde Bilimin Yeri ve Atatürk", *Erdem*, Cilt 1, Sayı 1, 1985, s. 11-24.
- "Ortaçağ Bilim ve Tefekküründe Türklerin Yeri", *Erdem*, Cilt 1, Sayı 1, 1985, s. 169-186.
- "Önsöz, Giriş", *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, (Açış Konuşması), Ankara 1985, s. V-VIII.
- "Batılılaşma Hareketimizde Bilimin Yeri ve Atatürk", *Erdem*, Cilt 1, Sayı 2, 1986, s. 309-408.
- "Review of Atatürk and the Modernization of Turkey", *Erdem*, Cilt 1, Sayı 3, 1986, s. 825-827.
- "Review of Gotthard Strohmaier", *Erdem*, Cilt 2, Sayı 4, 1986, s. 299-300.
- "Atatürk'e Bir İthaf", *Erdem*, Cilt 2, Sayı 6, 1986, s. 713-715.
- "Turkish Contribution to Scientific Work in Islam", *Türk Kültüründen Görüntüler*, 1986, s. 1+1-23.
- "Ortaçağ Bilim ve Tefekküründe Bilimin Yeri", *Türk Kültürü*, Sayı 276, Yıl 24, Nisan 1986, s. 207-223.
- "Türk Dili ve Edebiyatı Derslerini Nasıl Daha Verimli Hale Getirebilir siniz?", *Orta Eğitim Kurumlarında Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları*, (Türk Öğretim Derneği IV. Öğretim Toplantısı), 1986, s. 277-282, 315-318.
- "Central Asian Contributions to the Earlier Phases of Hospital Building Activity in Islam", *Erdem*, Cilt 3, Sayı 7, 1987, s. 135-161.
- "Ibn Sînâ and Buridan on the Motion of the Projectile", *From Deferent to Equant: A Volume of Studies in the History of Science in the Ancient and Medieval Near East in Honor of E.S. Kennedy*, New York 1987, s. 477-481.
- "Atatürk ve Milli Kültürümüzün Temel Unsurlarından Bilim ile Entelektüel Kültür ve Teknoloji", *Erdem*, Cilt 3, Sayı ..., 1987, s. 609-672.

- "Turkish Contribution to Scientific Work in Islam", *Turkish Review, Quarterly Digest*, Spring 1988, s. 39-60.
- "Turkish Contributions to Scientific Work in Islam", *Studies on Turkish-Arab Relations Annual*, 3, İstanbul 1988, s. 111-130.
- "Atatürk ve Temel Bilimler", *Erdem*, Cilt 4, Sayı 12, 1988, s. 933-961.
- "Atatürk İdeolojisi", *Erdem*, Cilt 4, Sayı 12, 1988, s. 963-993.
- "A Critical Introduction to Al-Khwarazmî's Algebra", Islamabad 1989, s. 3-54.
- "Ortaçağ İlim ve Tefekküründe Türklerin Yeri", *Birinci Felsefe ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri (7-10 Mayıs 1984)*, Erzurum 1989, s. 402-423.
- "Önsöz: Yahya Kemâl Beyatlı", *Doğumunun 100. Yılında Yahya Kemâl Beyatlı*, Ankara 1990, s. 1-4.
- "Giriş: Atatürk ve Milli Kültür", *Millî Kültürümüzün Unsurları*, Ankara 1990, s. 1-9.
- "Atatürkçü Düşünce", *Millî Kültürümüzün Unsurları*, Ankara 1990, s. 10-41.
- "Giriş", *Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Hakkındaki Sözleri*, Ankara 1990.
- "Atatürk ve Millî Kültürümüz", *Erdem*, Cilt 6, Sayı 17, 1990, s. 325-349.
- "Hârezmî ile Abdülhamîd ibn Türk ve Orta Asya'nın Bilim ve Kültür Tarihindeki Yeri", *Erdem*, Cilt 7, Sayı 19, 1991, s. 101-214.
- "Hoca Ahmet Yesevî", *Erdem*, Cilt 7, Sayı 21, 1991, s. 783-796.
- "Sarton and History of Science", *Erdem*, Cilt 9, Sayı 25, 1996, s. 73-115.